

اثر کیفیت حسابداری بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده واحدهای تجاری: معیار رتبه‌بندی حسابداری

محمد حسین ودیعی*، بهزاد کاردان**، رحمت‌اله هوشمند زعفرانیه***

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۵/۰۳

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۸/۱۸

چکیده

پیش‌بینی در مورد سودآوری دوره‌های آتی شرکت‌ها، دارای محتوای اطلاعاتی ارزشمندی است که به سرمایه‌گذاران در اتخاذ تصمیمات بهینه کمک می‌کند. همانند سایر اطلاعات، ارزش این پیش‌بینی‌ها وابسته به قابلیت اتکای آنها از دیدگاه سرمایه‌گذاران است. با توجه به خاصیت اعتبار بخشی حسابداری، در این تحقیق، اثر رتبه‌بندی حسابداری و امتیاز کنترل کیفیت وی به عنوان معیارهایی از کیفیت حسابداری، بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده بررسی شد. نمونه مورد آزمون شامل ۱۱۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۳ می‌باشد. نتایج حاکی از آن است که بین موسسات حسابداری گروه «الف» و خطای پیش‌بینی سود، ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد نرخ بازده دارایی‌ها و اهرم مالی تأثیر مثبت و معناداری بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده دارد. با وجود این، بین متغیرهای رتبه حسابداری و نوع اظهار نظر حسابداری با میزان خطای سود پیش‌بینی شده ارتباط معناداری مشاهده نگردید.

واژه‌های کلیدی: خطای سود پیش‌بینی شده، رتبه‌بندی حسابداری، کیفیت حسابداری

طبقه‌بندی موضوعی: M42

DOI: 10.22051/jera.2017.10987.1367

* دانشیار حسابداری دانشگاه فردوسی مشهد، (نویسنده مسئول)، (mhvadeei@um.ac.ir)

** استادیار حسابداری دانشگاه فردوسی مشهد، (kardan@um.ac.ir)

*** دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه فردوسی مشهد، (rahmat.houshmand@stu.um.ac.ir)

مقدمه

پیش‌بینی سود توسط مدیریت (اختیاری یا اجباری)، مکانیزمی است که مدیریت بدین وسیله آن، اطلاعاتی درباره وضعیت سودآوری آتی شرکت ارائه می‌نماید که از طریق آن، مدیران انتظارات بازار نسبت به سودآوری شرکت، اعتبار شرکت در خصوص شفافیت اطلاعاتی و نیز دقت اطلاعات ارائه شده را مدیریت می‌کنند (هیرتث و همکاران، ۲۰۰۸).

کارایی و اثربخشی نهایی هر تصمیم، به نتایج رویدادهایی بستگی دارد که به دنبال هر تصمیم روی می‌دهد. بدین ترتیب تصمیمی کارا و اثربخش خواهد بود که براساس پیش‌بینی‌هایی با مبنای صحیح انجام گیرد. بنابراین، اگر پیش‌بینی سود نیز دقیق و به موقع باشد، منجر به بهبود تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان از صورتهای مالی خواهد شد.

به نظر چانگ و همکاران (۲۰۰۸) اطلاعات مربوط به پیش‌بینی مدیران نقش مهمی در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی موجود بین مدیران و سرمایه‌گذاران بازی می‌کند. آنها همچنین با استناد به پژوهش‌های انجام شده در گذشته اثبات کردند که پیش‌بینی‌های مدیران در برگیرنده اطلاعاتی مربوط و سودمند است.

مطلوبیت صورتهای مالی اساسی به عنوان مهمترین منبع اطلاعاتی در دسترس بازار سرمایه، به میزان بسیار زیادی تحت تأثیر کیفیت اطلاعات مندرج در آنها قرار می‌گیرد. حسابرسی صورتهای مالی از طریق انجام ارزیابی بی‌طرفانه از دقت و ارائه منصفانه صورتهای مالی براساس استانداردهای پذیرفته شده حسابداری، دارای کارکرد اعتباربخشی است. این سطح اعتباردهی حسابرسی به صورتهای مالی تابع کیفیت حسابرسی می‌باشد (بهن و همکاران، ۲۰۰۸). افزایش کیفیت حسابرسی، قابلیت اطمینان و اتکای اطلاعات مندرج در صورتهای مالی از جمله سود گزارش شده را افزایش و در نتیجه توانایی مدیریت برای به کارگیری شیوه‌های ارائه نادرست ارقام صورتهای مالی را کاهش می‌دهد.

بر اساس ماده هفت قانون بازار اوراق بهادار ایران، سود پیش‌بینی شده شرکت‌ها باید حسابرسی شده و حسابرسان باید درباره ارزیابی مبانی مورد استفاده برای پیش‌بینی سود و معقول بودن این مبانی اظهارنظر کنند (عزیزخانی و صفروندی، ۱۳۹۱). بنابراین، حسابرسی نقش مهم و تأثیرگذاری در دقت و قابلیت اتکاء سود پیش‌بینی شده و سود واقعی گزارش شده توسط مدیریت دارد. از آنجا که سطح اعتباردهی حسابرسی تابع کیفیت حسابرسی می‌باشد؛

بنابراین، هر اندازه کیفیت حسابرسی بیشتر باشد، در نتیجه آن بایستی میزان خطای سود پیش‌بینی شده کمتر باشد.

با توجه به الزام بورس در مورد ارائه پیش‌بینی سود حسابرسی شده و استاندارد ۳۴۰۰ حسابرسی (استاندارد رسیدگی به اطلاعات مالی آتی لازم)، در این مطالعه به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده پرداخته شده است. در خصوص ویژگی‌های کیفی حسابرسی، در مطالعات قبلی از معیارهای مختلفی استفاده شده است. به عنوان نمونه؛ اندازه موسسه حسابرسی، دوره تصدی حسابرِس، حق‌الزحمه حسابرِس و تخصص حسابرِس در صنعت. در این مطالعه از رتبه‌بندی موسسات حسابرسی معتمد بورس توسط سازمان بورس و امتیاز کنترل کیفیت موسسات حسابرسی توسط جامعه حسابداران رسمی به عنوان معیار کیفیت حسابرسی استفاده شده که تاکنون در مطالعات داخلی به آن توجه نشده است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

در چارچوب نظری، دو رویکرد متمایز در ارتباط با سود پیش‌بینی شده وجود دارد؛ رویکرد پیام‌رسانی و رویکرد رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت. طبق رویکرد پیام‌رسانی، مدیران به عنوان مطلع‌ترین افراد از وضعیت فعلی و آتی شرکت، اطلاعات خود را به افراد برون سازمانی مخابره می‌کنند و از این طریق اقدام به کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌نمایند. از طرف دیگر بر پایه رویکرد رفتار فرصت‌طلبانه، مدیران از عدم تقارن اطلاعاتی میان خود و اشخاص برون سازمانی به نفع خود بهره می‌برند و از این طریق اقدام به انتقال جریان منافع به سمت خود می‌نمایند (مهام و ذولقدر، ۱۳۹۱). طبق نظر چانگ و همکاران (۲۰۰۸) اطلاعات مربوط به پیش‌بینی‌های مدیران نقش مهمی در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی موجود بین مدیران و سرمایه‌گذاران بازی می‌کند. آن‌ها همچنین با استناد به پژوهش‌های انجام شده در گذشته اثبات کردند که پیش‌بینی‌های مدیران شامل اطلاعات مربوط و سودمند است. لینوکس و همکاران (۲۰۰۶) بر این باورند که کاهش در عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیران درون سازمانی و سرمایه‌گذاران برون سازمانی باعث کاهش فرصت برخی سرمایه‌گذاران برای استفاده از اطلاعات خصوصی برای رسیدن به سود بیشتر شده و در نتیجه کاهش عدم تقارن اطلاعاتی موجب کاهش هزینه‌های سرمایه‌گذاری می‌شود.

در سال ۱۳۸۱ بورس اوراق بهادار تهران طبق بند ۵ ماده ۵ آیین نامه افشای اطلاعات، شرکت‌ها را مکلف به ارائه اطلاعات مربوط به پیش بینی سود هر سهم در انتهای هر ۳ ماه نمود (آیین نامه افشای اطلاعات بورس، ۱۳۸۱). واکنش بازار در مقابل سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت و یا سود گزارش شده به روشی بستگی دارد که این اطلاعات توسط فعالان بازار پردازش می‌شود. طبق فرضیه بازار کارا در حالت نیمه قوی، قیمت‌های اوراق بهادار کلیه اطلاعات در دسترس را منعکس می‌کنند. برخلاف اهمیت مفاهیم نظری فرضیه بازارهای کارا، بلومفیلد (۲۰۰۲) اشاره نمود که جامعه دانشگاهی نارضایتی فزاینده‌ای را در برابر این فرضیه از خود نشان داده است. او فرضیه جایگزینی برای فرضیه بازارهای کارا با عنوان فرضیه افشای ناقص ارائه نمود. طبق این فرضیه، ارقامی که استخراج آنها از اطلاعات عمومی مستلزم صرف هزینه بیشتری است، کمتر به شکل کامل در قیمت‌های بازار منعکس می‌شوند. برپایه فرضیه افشای ناقص مدیران انگیزه دارند تصمیم‌هایی را اتخاذ نمایند که آشکار ساختن اطلاعاتی را که نمی‌خواهند بر قیمت سهام شرکت تأثیر بگذارد، دشوار سازد. از مهمترین این تصمیم‌ها، گزارش سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت است. میزان اطلاعات افشا شده برای مشارکت‌کنندگان بازار بر دقت پیش‌بینی سود تحلیلگران تأثیر می‌گذارد.

از دیدگاه فلسفی، منظور از کیفیت وجود پدیده‌ای بی نقص و توأم با برتری ذاتی است و از دیدگاه مبتنی بر مصرف‌کننده، کیفیت را می‌توان هر عاملی که ارزش محصول را در نظر مشتری بالا ببرد، تعریف نمود. علی‌رغم اینکه واژه کیفیت ملموس است لیکن کمی نمودن آن با دشواریهایی همراه می‌باشد. بنابراین، وقتی از کیفیت حسابرسی نیز سخن به میان می‌آید، برداشت‌های مختلفی از آن می‌شود. در دهه‌های اخیر تلاش‌های زیادی صورت گرفته تا با استفاده از معیارها و متغیرهای مختلف، کیفیت حسابرسی را بصورت کمی درآورند. در این میان، رتبه‌بندی موسسات بر اساس برخی از معیارها توسط جامعه حسابداران رسمی ایران و گروه‌بندی موسسات توسط سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، نمونه‌ای از تلاش‌های اخیر می‌باشد. در سال ۱۳۹۱ برای اولین بار مشخص شد که هر موسسه حسابرسی دارای چه رتبه‌ای است و در کدام گروه قرار می‌گیرد.

واحدهای اقتصادی که حسابرسی آنها توسط موسسات حسابرسی با کیفیت صورت می‌گیرد، به دلیل کیفیت بالا، سودهای پیش‌بینی شده آنها نیز از قابلیت اتکای بالاتری

برخوردار است. بنابراین، امکان تغییر پیش‌بینی‌های اینگونه واحدها کمتر و در نتیجه میزان خطای سود پیش‌بینی شده آنها کاهش خواهد یافت.

تقاضا برای حسابرسی ناشی از نقش نظارتی حسابرسی در رابطه بین نماینده و مالک است. کیفیت حسابرسی نشان می‌دهد که چگونه حسابرسی تحریفات بااهمیت صورتهای مالی را به خوبی شناسایی و گزارش می‌کند و عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیر و مالکان را کاهش می‌دهد و در نتیجه سعی می‌کند تا از منافع سهامداران محافظت شود.

لی و همکاران (۲۰۰۶) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که پیش‌بینی‌هایی که حسابرسی آنها توسط موسسات بزرگتر انجام شده در مقایسه با شرکت‌هایی که حسابرسی آنها توسط سایر موسسات حسابرسی شده از دقت بیشتری برخوردارند.

بهن و همکاران (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای با عنوان کیفیت حسابرسی و ویژگی‌های پیش‌بینی سود تحلیلگران بین سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱ با استفاده از ۹۲۶۱ مشاهده به بررسی این موضوع پرداختند که آیا کیفیت حسابرسی با پیش‌بینی سود رابطه دارد یا خیر، شواهد نشان داده است شرکت‌هایی که توسط ۵ موسسه بزرگ حسابرسی، حسابرسی شده‌اند از صحت سود پیش‌بینی شده بالاتر و درصد خطای کمتری برخوردار بوده‌اند.

اتوماسا و همکاران (۲۰۱۵) نشان می‌دهند سود پیش‌بینی شده مدیریت به افزایش کارایی قراردادهای کمک نموده و می‌تواند در بازار سرمایه اطلاعات ارزشمندی برای سرمایه‌گذاران فراهم نماید.

بهرامیان (۱۳۸۵) دقت پیش‌بینی سود هر سهم شرکت‌هایی را بررسی نمود که سهامشان برای اولین بار در بورس عرضه می‌شد. نتایج تحقیق وی نشان داد که خطای پیش‌بینی سود با دوره پیش‌بینی و نوسان‌های شاخص کل بورس رابطه مستقیم دارد و در مورد ارتباط با اندازه شرکت، عمر شرکت، درجه اهرم مالی، اظهارنظر حسابرسان و نوع صنعت رابطه معناداری دیده نشد.

ساربانها و آشتاب (۱۳۸۷) به دنبال شناسایی عوامل موثر بر خطای پیش‌بینی سود؛ رابطه عمر شرکت، اعتبار موسسه حسابرسی، افق زمانی پیش‌بینی و نسبت سودآوری را با خطای پیش‌بینی بررسی کردند و از این متغیرها تنها نسبت سودآوری با خطای پیش‌بینی رابطه معناداری داشت و این رابطه منفی ارزیابی شد.

مدرس و عباسزاده (۱۳۸۷) به بررسی تحلیلی تاثیر توانایی پیش‌بینی اجزای تعهدی و جریان‌های نقدی بر کیفیت سود پیش‌بینی شده پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که جریان‌های نقدی توانایی بیشتری در پیش‌بینی سودها دارد و متقابلاً می‌توان از روی سودها، جریان‌های نقدی و از روی جریان‌های نقدی، سودها را پیش‌بینی نمود.

ملیکان و همکاران (۱۳۸۹) عوامل موثر بر دقت سود پیش‌بینی شده به وسیله شرکت‌ها را با انتخاب نمونه‌ای متشکل از ۵۸ شرکت طی سال‌های ۱۳۸۲ الی ۱۳۸۵ بررسی نمودند. نتایج آنها بیانگر رابطه منفی بین دوره پیش‌بینی، اهرم مالی و عمر شرکت با دقت سود پیش‌بینی شده، می‌باشد. همچنین، نتایج آنها وجود رابطه بین گزارش حسابرسی و دقت سود پیش‌بینی شده را تایید می‌نمایند.

عزیزخانی و صفروندی (۱۳۹۱) با بررسی تاثیر طول دوره تصدی حسابرسی بر خطای سود پیش‌بینی شده در شرکت‌های بورسی ایران، طی سال‌های ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۷ نشان دادند در سال‌های اولیه دوره تصدی حسابرسی، میزان دقت سودهای پیش‌بینی شده مدیریت افزایش (خطای پیش‌بینی کمتر) و پس از آن کاهش (خطای پیش‌بینی افزایش) می‌یابد.

علوی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای به بررسی عوامل موثر بر کیفیت حسابرسی در موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران پرداختند. نمونه آنها شامل ۱۴۲ موسسه عضو جامعه حسابداران رسمی ایران برای دوره زمانی ۱۳۸۷ الی ۱۳۹۱ بود. یافته‌های آنها نشان داد که بین تعداد حسابداران رسمی تحت استخدام، تعداد کارکنان حرفه‌ای و قدمت موسسه حسابرسی با امتیاز کنترل کیفیت حسابرسی رابطه مثبت و بین تعداد شرکاء و تعداد کارهای موسسه حسابرسی با امتیاز کنترل کیفیت حسابرسی ارتباط منفی وجود دارد. لیکن بین درآمد سالیانه موسسه حسابرسی با امتیاز کنترل کیفیت موسسه حسابرسی ارتباطی مشاهده نمودند.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول: بین رتبه‌بندی حسابرسی توسط سازمان بورس و اوراق بهادار تهران و خطای سود پیش‌بینی شده ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین امتیاز کنترل کیفیت حسابرس توسط جامعه حسابداران رسمی ایران و خطای سود پیش‌بینی شده ارتباط معناداری وجود دارد.

روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش، توصیفی-علی است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌های تحقیق، از مدل رگرسیون خطی چندمتغیره استفاده شده است. به منظور انجام پژوهش، اطلاعات و داده‌های کمی مورد نیاز، از صورت‌های مالی حسابرسی شده شرکت‌ها، یادداشت‌های توضیحی و سایر گزارش‌های منتشر شده آن‌ها و همچنین نرم افزارهای تدبیر و رهاورد نوین استخراج شده است. داده‌ها پس از جمع‌آوری در صفحه گسترده Excel، مرتب و طبقه‌بندی شده و در نهایت با استفاده از نرم افزار تحلیل آماری Eviews9 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد که از سال ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۳ در بورس اوراق بهادار تهران عضو بوده‌اند.

برای آزمون فرضیه‌های تحقیق در انتخاب نمونه‌گیری از روش حذف سیستماتیک و تصادفی استفاده شده است. بنابراین، شرکت‌هایی که دارای ویژگی‌های زیر بوده‌اند به عنوان نمونه مورد آزمون انتخاب شده‌اند:

۱- به منظور همگن شدن نمونه آماری از لحاظ تعداد شرکت، قبل از سال ۱۳۸۹ (به منظور استفاده از اطلاعات سود پیش‌بینی شده) در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند و تا پایان سال ۱۳۹۳ نماد آنها از تابلو معاملات حذف نشده باشند.

۲- به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی آنها منتهی به پایان اسفندماه باشد.

۳- شرکت طی دوره زمانی تحقیق، تغییر سال مالی نداشته باشد.

۴- به دلیل ماهیت خاص صنایع بانک‌ها، بیمه و واسطه‌گری مالی، شرکت‌های این گروه مستثنی می‌گردد.

۵- اطلاعات مورد نیاز در خصوص این شرکت‌ها، در دسترس باشد.

در نهایت با در نظر گرفتن محدودیت‌های ذکر شده تعداد ۱۱۹ شرکت (۴۷۶ مشاهده) طی سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۳ به عنوان نمونه آماری تحقیق انتخاب شده و فرضیه‌های تحقیق، آزمون شده است.

مدل پژوهش

در این پژوهش اثر رتبه‌بندی موسسات حسابرسی و امتیاز کنترل کیفیت آنها به عنوان معیارهایی از کیفیت حسابرسی بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده هر سهم مورد آزمون قرار گرفته است. مدل مورد استفاده الگوی رگرسیون خطی چند متغیره می‌باشد. به پیروی از بهن و همکاران (۲۰۰۸) اثر متغیرهای سودآوری، نرخ بازده دارایی‌ها و به پیروی از مشایخی و شاهرخی (۱۳۸۶) و ملیکان و همکاران (۱۳۸۹) اثر متغیر اهرم مالی و نوع اظهار نظر حسابرس کنترل شده است. الگوی مورد استفاده به صورت ذیل می‌باشد:

$$EPSP_{it} = \alpha + \beta_1 AuditR_{it} + \beta_2 AuditQ_{it} + \beta_3 Audit\ Report_{it} + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

تعریف عملیاتی متغیرهای مورد استفاده در این تحقیق در نگاره (۱) آورده شده است.

تکراه (۱). تعریف عملیاتی متغیرها

نام متغیر	تعریف عملیاتی متغیر
EPSP	قدرمطلق تقسیم تفاضل سود واقعی و پیش‌بینی شده بر سود پیش‌بینی شده
AuditR	اگر رتبه موسسه حسابرسی یک باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
AuditQ	اگر امتیاز کنترل کیفیت موسسه حسابرسی «الف» باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
Audit Report	اگر نوع اظهار نظر حسابرس در خصوص اطلاعات مالی، مقبول باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر
Lev	نسبت بدهیها به مجموع داراییها
ROA	نسبت سود خالص به متوسط مجموع داراییهای شرکت
EPS _a	سود هر سهم شرکت بر اساس آخرین پیش‌بینی ارائه شده شرکت
EPS _p	سود هر سهم شرکت بر اساس اولین پیش‌بینی ارائه شده شرکت

متغیر وابسته و نحوه محاسبه آن

متغیر وابسته این تحقیق میزان خطای سود پیش‌بینی حسابرسی شده می‌باشد. شرکت‌ها حداقل یک ماه قبل از شروع سال مالی آتی، اولین پیش‌بینی سود هر سهم را از عملکرد آن سال ارائه می‌کنند. در این مقطع می‌توان به سابقه شرکت در خطای پیش‌بینی با دو معیار به شرح ذیل اشاره نمود:

الف. تعدیل‌های صورت گرفته در پیش‌بینی‌های سال جاری: این معیار از مقایسه آخرین پیش‌بینی سال جاری و اولین پیش‌بینی سال جاری بدست می‌آید.

ب. خطای موجود در پیش‌بینی سال قبل: که از مقایسه سود واقعی سال قبل و اولین پیش‌بینی سال قبل بدست می‌آید.

به پیروی از بیکی (۱۹۸۰)، در این تحقیق برای محاسبه خطای سود پیش‌بینی شده از رابطه زیر استفاده شده است:

$$Y = \frac{EPS_a - EPS_p}{EPS_p}$$

که در آن؛ EPS_a آخرین پیش‌بینی سال جاری و EPS_p اولین پیش‌بینی سال جاری می‌باشد. طبق پژوهش کارامنون و وافیز (۲۰۰۵)، در واقع هنگام محاسبه دقت سود پیش‌بینی شده، جهت (علامت) خطا در پیش‌بینی بی‌اهمیت است و فقط مقدار خطا باید محاسبه شود. در حالی که هنگام محاسبه وجود خطای سود پیش‌بینی شده جهت خطا اهمیت داشته و اگر علامت آن مثبت باشد، نشان دهنده دیدگاه محتاطانه مدیریت بوده و اگر منفی باشد، دیدگاه مدیریت خوش‌بینانه و یا در جهت فریب بازار است. جاگی و همکاران (۲۰۰۶) چنین بیان می‌کنند که مدیران تمایل دارند پیش‌بینی‌ها را به طور خوش‌بینانه انجام دهند تا از این طریق سود پیشنهادی بالاتری را بدست آورند.

متغیرهای مستقل و تعریف عملیاتی آن

برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی از دو معیار زیر استفاده گردیده است:

رتبه‌بندی موسسات حسابرسی: سازمان بورس و اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۱ موسسات حسابرسی معتمد بورس را در چهار طبقه رتبه‌بندی نموده است. در این پژوهش موسساتی که

رتبه یک اخذ نموده‌اند به عنوان موسسات حسابرسی با کیفیت بالا و سایر موسسات حسابرسی که رتبه‌های ۲، ۳ و ۴ اخذ نموده‌اند به عنوان موسساتی که کیفیت حسابرسی آنها در مقایسه با موسسات رتبه ۱ کمتر است، در نظر گرفته شده است. بنابراین، اگر رتبه موسسه حسابرسی یک باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر لحاظ گردیده است.

امتیاز کنترل کیفیت موسسات حسابرسی: جامعه حسابداران رسمی ایران از سال ۱۳۹۰ موسسات حسابرسی عضو خود را به صورت سالانه با بررسی پرونده‌های حسابرسی موسسات، امتیازبندی نموده است. در این پژوهش، برای موسساتی که امتیاز کنترل کیفی آنها «الف» شده است عدد یک (به عنوان موسسات حسابرسی با کیفیت بالا) و سایر موسسات عدد صفر لحاظ شده است.

آمار توصیفی

اولین گام در تحلیل آماری، تعیین مشخصات خلاصه شده داده‌ها و محاسبه شاخص‌های توصیفی می‌باشد. هدف از این تحلیل، شناخت روابط درونی متغیرها و نشان دادن رفتار آزمودنی‌هاست تا مقدمات تحلیل آماری فراهم شده و خصوصیات توصیفی برای تحلیل بیشتر آشکار شود. اندازه شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای پژوهش شامل میانگین، انحراف معیار، مقدار حداقل و حداکثر در نگاره (۲) آورده شده است. این ارقام با استفاده از نرم افزار Eviews9 محاسبه شده است.

نگاره (۲). اندازه شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
قدر مطلق میزان خطای سود پیش‌بینی شده	۱/۰۶۳	۱/۰۶۱	۰	۹/۳۸۸
نسبت بدهی	۰/۶۵۰	۰/۳۵۵	۰/۰۱۳	۱/۷۴۰
نرخ بازده داراییها	۰/۱۱۳	۰/۱۵۶	-۱/۰۰۵	۰/۶۳۱

اندازه شاخص‌های توصیفی متغیرهای کیفی مدل تحقیق نیز در نگاره (۳) آورده شده است.

نگاره (۳). اندازه شاخص‌های توصیفی متغیرهای کیفی پژوهش

متغیر	علامت اختصاری	مقدار	تعداد
نوع گزارش حسابرس	Audit Opinion	۱	۲۱۷
		۰	۲۵۹
رتبه حسابرس	Audit R	۱	۲۹۹
		۰	۱۷۷
امتیاز کنترل کیفی	Audit Q	۱	۳۲۲
		۰	۱۵۴

یافته‌های پژوهش

همانطور که در نگاره (۴) قابل مشاهده است، نتایج آزمون چاو و هاسمن نشان می‌دهد که رویکرد داده‌های پانلی (تابلویی) با اثرات تصادفی پذیرفته می‌شود. مقادیر آماره F نشان می‌دهد که مدل برازش شده در سطح اطمینان ۹۹٪ (۰/۰۱ < سطح معناداری) معنادار می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که متغیرهای مدل تقریباً حدود ۲۰٪ از تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. برای آزمون عدم همبستگی بین متغیرهای تحقیق از آماره دورین-واتسون استفاده گردیده است. آماره دورین واتسون معادل ۲/۰۰۳ می‌باشد. با توجه به نزدیک بودن این آماره به عدد دو، بین متغیرهای مدل خودهمبستگی وجود ندارد.

نگاره (۴). نتایج حاصل از آزمون‌های آماری فرضیه‌های پژوهش

$EPSP_{it} = \alpha + \beta_1 AuditR_{it} + \beta_2 AuditQ_{it} + \beta_3 Audit Report_{it} + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$						
Variable	α	$AuditR_{it}$	$AuditQ_{it}$	$AuditOpini en_{it}$	Lev_{it}	ROA_{it}
Beta	۰/۷۳۸	-۰/۱۲۹	-۰/۰۳۶	-۰/۲۵۸	۰/۷۲۱	۰/۳۰۶
t	۱/۵۲۸	-۱/۶۵۷	-۲/۱۲۲	-۱/۶۱۷	۳/۳۹۷	۴/۰۰۵
P-Value	۰/۱۲۹	۰/۰۹۴	۰/۰۳۶	۰/۱۰۸	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
R ²		۰/۲۰۱	F		۳/۱۷۳	
D-W		۲/۰۰۳	P-Value		۰/۰۰۱	
VIF		۱/۰۲۷	۱/۰۴۸	۱/۵۰۱	۱/۲۷۹	۲/۲۰۶
F-Chow		۱۰۶/۰۴۶	F-Huasmann		۱۰/۹۸	
P-Value		۰/۰۰۱	P-Value		۰/۰۷۲	

برای بررسی عدم وجود همخطی بین متغیرهای مستقل از آماره عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شده است. به طور تجربی چنانچه عامل تورم واریانس کمتر از ۱۰ باشد بیانگر عدم مشکل جدی از بابت همخطی می باشد و می توان رگرسیون را مورد استفاده قرارداد. همانطور که در نگاره (۴) قابل مشاهده است، عامل تورم واریانس کمتر از ده می باشند.

نتایج آماری فرضیه اول و دوم پژوهش در نگاره (۴) آورده شده است. همان گونه که در این نگاره قابل مشاهده است، ضریب متغیر رتبه حسابرس معادل $-0/129$ و آماره t مربوط به آن معادل $-1/657$ می باشد. با توجه به سطح معناداری $0/094$ می توان گفت در سطح خطای 10% بین رتبه حسابرس و میزان خطای سود پیش بینی شده ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. نتایج فرضیه اول تحقیق حاکی از آن است در شرکت هایی که توسط موسسات حسابرسی رتبه خوب، مورد حسابرسی قرار گرفته اند؛ سطح کیفیت حسابرسی آنها توانسته بر خطای سود پیش بینی شده تأثیر گذار باشد. با توجه به نتایج فوق، فرضیه اول تحقیق در سطح اطمینان 95% مورد تأیید قرار نمی گیرد.

ضریب متغیر امتیاز کنترل کیفیت موسسه حسابرسی برابر با $-0/036$ و آماره t مرتبط با آن معادل $-2/122$ می باشد. بنابراین در سطح اطمینان 95% بین این متغیر و خطای سود پیش بینی شده ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. با توجه به مبانی نظری انتظار می رفت شرکت هایی که توسط موسسات حسابرسی با کیفیت بالاتر، حسابرسی می شوند میزان خطای سود پیش بینی آنها کمتر باشد، نتایج این فرضیه نشان می دهد در شرکت هایی که حسابرسان آنها در گروه الف قرار دارند، میزان خطای سود پیش بینی شده آنها کمتر است.

بنابراین می توان گفت با احتمال نسبی واحدهای اقتصادی که با کیفیت بالا حسابرسی شوند، سودهای پیش بینی شده آنها نیز از قابلیت اتکای بالاتری برخوردار است. لذا، امکان تغییر پیش بینی های اینگونه واحدها کمتر و در نتیجه میزان خطای سود پیش بینی شده آنها کاهش می یابد. نتایج فرضیه دوم تحقیق با مبانی نظری مطابقت دارد. همچنین با یافته های لی و همکاران (۲۰۰۶) که نشان دادند پیش بینی های شرکت های حسابرسی شده توسط موسسات با کیفیت (موسسات بزرگ) در مقایسه با سایر شرکت ها از دقت بیشتری برخوردار است و همچنین شواهد بهن و همکاران (۲۰۰۸) که بیانگر صحت سود پیش بینی شده بالاتر و درصد خطای کمتر شرکت های حسابرسی شده توسط موسسات با کیفیت (۵ موسسه بزرگ

حسابرسی) می‌باشد، نیز مطابقت دارد. با این وجود، نتایج فرضیه اول تحقیق در سطح اطمینان ۹۵٪ با مبانی نظری و یافته‌های مذکور مطابقت ندارد.

از بین متغیرهای کنترلی نرخ بازده دارایی‌ها و اهرم مالی اثر مثبت و معناداری بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده دارد. نتایج حاکی از آن است که شرکت‌های با انحراف سودآوری و اهرم مالی بالا به تناسب میزان خطای سود پیش‌بینی شده آنها نیز بیشتر می‌باشد. بین نوع اظهارنظر حسابرسی برای اطلاعات مالی پیش‌بینی شده و نرخ بازده دارایی‌ها با میزان خطای سود پیش‌بینی شده ارتباط معناداری مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری

این مقاله در پی پاسخ دادن به این سوال بود که آیا رتبه‌بندی موسسات حسابرسی توسط سازمان بورس و اوراق بهادار تهران و رتبه‌بندی موسسات حسابرسی توسط جامعه حسابداران رسمی ایران از طریق ارزیابی کنترل کیفیت سالانه به عنوان معیارهایی از کیفیت حسابرسی بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده تأثیرگذار می‌باشد؟ در این راستا، اثر متغیرهای نوع اظهارنظر حسابرس، اهرم مالی و نرخ بازده دارایی‌ها نیز کنترل گردید. یافته‌های فرضیه اول تحقیق نشان می‌دهد شرکت‌هایی که توسط موسسات حسابرسی رتبه یک، مورد حسابرسی قرار گرفته‌اند در سطح خطای ۱۰٪؛ سطح کیفیت حسابرسی آنها توانسته بر خطای سود پیش‌بینی شده تأثیرگذار باشد. همچنین نتایج فرضیه دوم نشان داد شرکت‌هایی که توسط موسسات حسابرسی گروه «الف» حسابرسی شده‌اند، خطای سود پیش‌بینی شده آنها نسبت به سایر موسسات کمتر بوده است. با توجه به اینکه از نظر سازمان بورس و جامعه حسابداران رسمی ایران، موسسات گروه الف و رتبه یک نسبت به سایر موسسات از سطح کیفیت خدمات بهتری برخوردار هستند؛ بنابراین، می‌توان استدلال نمود کیفیت بالای خدمات حسابرسی تأثیر معکوسی بر خطای سود پیش‌بینی شده دارد. به عبارتی، هراندازه کیفیت حسابرسی انجام شده بیشتر باشد، خطای سود پیش‌بینی شده کمتر خواهد بود.

نتایج فرضیه دوم تحقیق با یافته‌های لی و همکاران (۲۰۰۶) که نشان دادند پیش‌بینی‌های شرکت‌های حسابرسی شده توسط موسسات با کیفیت (موسسات بزرگ) در مقایسه با سایر شرکت‌ها از دقت بیشتری برخوردار است و همچنین شواهد بهن و همکاران (۲۰۰۸) که بیانگر صحت سود پیش‌بینی شده بالاتر و درصد خطای کمتر شرکت‌های حسابرسی شده توسط

مؤسسات با کیفیت (۵ موسسه بزرگ حسابرسی) می‌باشد، مطابقت دارد. سایر یافته‌های تحقیق حاکی از آن بود که نرخ بازده دارایی‌ها و اهرم مالی تأثیر مثبت و معناداری بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده دارد. ولی بین متغیرنوع اظهارنظر حسابرسان با میزان خطای سود پیش‌بینی شده ارتباط معناداری مشاهده نگردید.

محدودیت پژوهش

در این پژوهش برای اندازه‌گیری معیار کیفیت حسابرسی از رتبه‌بندی مؤسسات حسابرسی توسط سازمان بورس و اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۱ استفاده گردید و فرض شد در سال ۱۳۹۰ نیز این رتبه‌بندی تغییری نداشته است. بنابراین، استفاده کنندگان بایستی در تعمیم نتایج این موضوع را مد نظر قرار دهند. همچنین رتبه‌بندی مؤسسات حسابرسی بر اساس کنترل کیفیت با بررسی نمونه‌ای از پرونده‌های حسابرسی نه تمام آنها صورت می‌گیرد که این مورد نیز بایستی در تعمیم نتایج مد نظر قرار گیرد.

پیشنهادات تحقیق

الف- پیشنهادهای کاربردی حاصل از نتایج تحقیق

یافته‌های فرضیه دوم تحقیق نشان داد شرکت‌هایی که توسط مؤسسات حسابرسی گروه «الف» حسابرسی شده‌اند، خطای سود پیش‌بینی شده آنها کمتر بوده است؛ بنابراین توصیه می‌شود سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های خود در انتخاب سبد بهینه سرمایه‌گذاری فقط به عواملی مانند بازده سهام یا اعداد و نسبت‌های حسابداری استخراج شده از صورت‌های مالی شرکت اکتفا نکنند و عواملی مانند رویکرد مدیریت در انتخاب رویه‌های مجاز جایگزین حسابداری، میزان اعمال نظر مدیریت در برآوردها، میزان خوشبینی و بدبینی مدیریت در پیش‌بینی سود آتی و حسابرسان شرکت را در تعدیل تصمیم‌های خود لحاظ نمایند.

علاوه بر این، نتایج نشان داد که انحراف معیار سودآوری و اهرم مالی ارتباط مثبتی با میزان خطای سود پیش‌بینی شده دارد، بنابراین، با توجه به اینکه سود هر سهم از مهمترین معیارهایی است که سرمایه‌گذاران و بازیگران بازار سرمایه از آن استفاده می‌کنند، بایستی این استفاده کنندگان در استفاده از این معیار در تصمیمات سرمایه‌گذاری برای شرکت‌هایی که انحراف سودآوری و نسبت اهرمی آنها بالا است، محتاطانه عمل کنند. همچنین با توجه به

اینکه نسبت اهرمی، نزدیک بودن برآوردها به واقعیت را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ بنابراین، به مدیران واحدهای اقتصادی توصیه می‌شود در تصمیمات تامین مالی خارجی این موضوع را مد نظر قرار دهند.

ب- پیشنهاد برای تحقیقات آتی

۱- در این مطالعه میزان خطای سود پیش‌بینی شده به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شد و اثر رتبه‌بندی موسسات حسابرسی بر این متغیر مورد بررسی قرار گرفت. محققین می‌توانند اثر رتبه‌بندی حسابرس بر تعداد دفعات تعدیل در سود پیش‌بینی شده را مورد آزمون قرار دهند.

۲- از عواملی که می‌تواند خطای سود پیش‌بینی شده را تحت تأثیر خود قرار دهد، انگیزه‌های مدیریت واحد اقتصادی می‌باشد. بنابراین، محققین می‌توانند اثر مدیریت سود بر میزان خطای سود پیش‌بینی شده را مورد بررسی قرار دهند.

۳- در این مقاله، از قدر مطلق خطای سود پیش‌بینی شده استفاده شد، محققین می‌توانند اثر رتبه‌بندی حسابرس بر انحراف مساعد و نامساعد سود واقعی و سود پیش‌بینی شده را مورد بررسی قرار دهند.

منابع

- بهرامیان، محمد. (۱۳۸۵). میزان عدم صحت پیش‌بینی سود شرکت‌ها در عرضه اولیه و افزایش سرمایه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حسابداری و مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی
- ساربانها، محمد و آشتاب، علی. (۱۳۸۷). شناسایی عوامل موثر بر خطای پیش‌بینی سود شرکت‌های جدید الورد به بورس اوراق بهادار تهران. *پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی*، شماره ۲۸، ص ۵۵.
- عزیز خانی، مسعود و صفروندی، علیرضا. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر طول دوره تصدی حسابرسی بر خطای سود پیش‌بینی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*. دوره ۱۹، شماره ۳، ص: ۶۱-۷۸.
- علوی، سید محمد؛ قربانی، بهزاد و رستمی، وهاب. (۱۳۹۴). بررسی عوامل موثر بر کیفیت حسابرسی در موسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران. *فصلنامه دانش حسابرسی*، سال پانزدهم، شماره ۶۰، پاییز، صفحه: ۴۷-۷۰.
- مدرس، احمد و عباس زاده، محمدرضا. (۱۳۸۷). بررسی تحلیلی تأثیر توانایی پیش‌بینی اجزاء تعهدی و جریانهای نقدی بر کیفیت سود پیش‌بینی شده. *مجله دانش و توسعه*، سال پانزدهم، شماره ۲۴، ص: ۲۱۲-۲۵۰.

ملکیان، اسفندیار؛ احمدپور، احمد؛ رحمانی نصرآبادی، محمد و دریائی، عباسعلی. (۱۳۸۹). عوامل موثر بر دقت سود پیش بینی شده توسط شرکت‌ها شواهدی از: بازار بورس و اوراق بهادار تهران. بررسی-های حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۷، شماره ۶۱، پاییز، ص: ۳۸-۲۳.

- Alavi, M. ; Ghorbani, B. and Rostami, V. (2015). Investigating the Effective Factors on the Quality of Auditing in the Audit Institutions of the Member of the Iranian Society of Official Accountants. *Auditing Knowledge, No. 60*, pp: 47-70. (In Persian)
- Azizkhani, M. and Safarvandi, A. (2012). Investigating the Effect of Audit Period on Profit Error Prediction in Companies Listed in Tehran Stock Exchange. *Journal of the Accounting and Auditing Review, Vol. 19, No. 3*, pp: 61-78. (In Persian)
- Bahramian, M. (2006). Inadequacy of prediction of corporate profits in initial supply and increase of capital, Master thesis, Faculty of Accountancy and Management, Allameh Tabatabaei University. (In Persian)
- Behn, B. K; Choi, J. H. and Kang, T. (2008). Audit quality and properties of analyst earnings forecasts. *The Accounting Review, Vol. 83, No. 2*, PP: 327-349.
- Bikki, J. (1980). Further evidence on the accuracy of management forecasts vis-à-vis analyst's forecasts. *The Accounting Review*, pp: 96-101.
- Bloomfield, R. J. (2002). The incomplete revelation hypothesis and financial reporting. *Accounting Horizons. 16 (3)* , 233-243.
- Chong, Millicent; Ng, Juliana; and Karen Yu (2008). The Influence of Analyst and Management Forecasts on Investor Decision Making: An Experimental Approach. *Australian Journal of Management. Vol. 33, No. 1*, pp. 47-67.
- Hirts, E. ; Koonce, L. and Vankataraman, S. (2008). Management earnings forecast: a review and framework. *Accounting Horizons, Vol. 22, No. 3*, PP: 315-338.
- Jaggi, B. , Chin, C. , Lin, H. W. and Lee, P. (2006). Earnings forecast disclosure regulation and earnings management: evidence from Taiwan IPO firms. *Review of quantitative finance and business research, Vol. 29, No. 3*, pp: 57.
- Karamanou, I and Vafeas, N. (2005). The association between corporate boards, audit committees, and management earnings forecasts: an empirical analysis. *Journal of accounting research, Vol. N 43*. Pp. 453-86.
- Lee Philip J, Taylor Sarah J, Taylor Stephen L, (2006). Auditor conservatism and audit quality: evidence from IPO earnings forecasts. *International, Vol. 10, N 3*, p: 183-199.

- Lennox, C, S. and Ch, W. Park. (2006). the informativeness of Earnings and Management's Issuance of Earnings Forecasts. *Journal of Accounting and Economics*, 42, 439-458.
- Maham, K. and Zolghadr, M. (2012). The relationship of profit forecast by management and earnings management, *Journal of Empirical Research in Financial Accounting*, Vol. 2, No. 2, pp: 65-87. (In Persian)
- Malekian, S. ; Ahmadpour, A. ; Rahmani Nasrabadi, M, and Daryaei, A. (2010). The factors affecting the accuracy of profit predicted by companies are evidence of Tehran Stock Exchange. *Journal of the Accounting and Auditing Review*, Vol. 17, No. 61, pp: 23-38. (In Persian)
- Mashayekh, Sh. and Shahrokhi, S. (2007). Evaluating the Accuracy of Profit Earnings by Managers and its Effective Factors. *Journal of the Accounting and Auditing Review*, No. 50, pp: 65-82. (In Persian)
- Modares, Ahmad and Abbaszade, M. (2008). Analytical study of the effect of the ability to predict accruals and cash flows on predicted earnings quality. *Journal of Science and Development*, No. 24, pp: 212-250. (In Persian)
- Otomasa, S. , Shiiba, A. and Shuto, A. (2015). Management Earnings Forecasts as a Performance Target in Executive Compensation Contracts, Faculty of Business and Commerce, online, <http://www.ssrn.com>.
- Sarebanha, M. and Ashtab, A. (2008). Identification of Factors Affecting the Earnings Prediction Error of New Companies in Tehran Stock Exchange. *Humanities and Social Sciences Research*, vol. 28, pp: 55-64. (In Persian)
- The Code of Disclosure of the Information of firms listed on Tehran Stock Exchange. (2002). Securities and Stock Exchange organization. Website: <http://www.codal.ir/Provisions/Disclosure.htm>. (In Persian)